

Peygamber Sevgisinin Bir Tezahürü: Teberrük

Şemsettin Kırış

Dr., Selçuklu Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğretmeni,
semsikiris@hotmail.com

Atıf

*Şemseddin Kırış, Peygamber Sevgisinin Bir Tezahürü: Teberrük,
Marife, Bahar 2011 S. 189-200*

Teberrük lügatte "teyemmün", yani bir şeyin hayrını ve bereketini aramak, yapılan işten hayır ve bereket ummak anlamına gelmektedir¹. Dilimize de geçmiş bulunan bereket kelimesi ile aynı kökten yani "berake" kökünden gelmektedir. Mütercim Asım Efendi, bereketi "bir nesnenin artıp çoğalması" olarak açıkladıktan sonra "bir şeye hayr-ı İlâhî'nin sübûtuna bereket denilmiş ve ondan, ziyâde, nemâ ve saâdet manası çıkmıştır" demektedir². Âyet ve hadislerde bereket; ilâhî hayır, bolluk ve saâdet anlamında bir çok yerde kullanılmıştır. Teberrük kelimesi ise âyet ve hadislerde bir terim olarak geçmez. Teberrük, sahabenin bir tatbikatı olarak karşımıza çıkar. Bu konudaki hadisleri toplu olarak ele alıp değerlendirirsek teberrükü şu şekilde tarif etmemiz mümkündür: Teberrük, Rasulullah (s.a)'in mübarek vücudundan dökülen ve atılan ter, kıl, tırnak vb. şeylerle onun kullandığı mühür, kılıç, hırka, kaftan, pabuç gibi şahsî eşyalarını saklayarak ve zaman zaman ziyarette bulunarak Allah'tan hayır ve bereket ummaktır. Günümüzde teberrük, Ramazan aylarında ve kandil gecelerinde birçok camide Sakal-ı Şerif ziyareti olarak uygulanmaktadır. Ayrıca İstanbul'da bulunan Hırka-i Şerif Camii'nde belli günlerde Hırka-i Şerif ziyareti yapılmaktadır.

Hız. Peygamber (s.a) zamanında da sahabenin teberrük kasdıyla yaptığı birçok davranış bulunmaktadır. Bunlardan bir kısmını aşağıda özet olarak sunacağız. Ancak buna geçmeden önce, sahabe-i kiramın Peygamberimize olan bağlılığı ve sadakatinin ne dereceye ulaştığı hususunda bir kaç söz söylemek gerekir. Çünkü

¹ Cevherî, *Sıhâh*, "Brk" md.

² Asım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, "Brk" md.

teberrük, her şeyden önce Resulullah (s.a)'a olan muhabbetten neş'et etmektedir. Sahabe-i Kiram Rasulullah (s.a)'a olan muhabbetlerini teberrükle ortaya koymuşlardır. Ancak onların teberrükleri örneklerde de görüleceği üzere ölçülü biçimde gerçekleşmiştir. Rasulullah (s.a)'a olan muhabbetleri, onları bir takım aşırılıklara sürüklememiştir.

Ashab-ı Kiram'ın Efendimiz (s.a)'e bağlılığı konusunda kaynaklarımızda yer alan en çarpıcı misallerden biri Hudeybiye Antlaşması'nda Kureyş Kabilesi'ni temsilen Resul-i Ekrem (s.a)'e gönderilen Urve bin Mesud'un sözleridir. Urve, Ashabın Rasulullah (s.a)'a olan bağlılık ve muhabbetini gözleriyle görmüş ve hayretler içinde kalmıştı. Döndüğü zaman Kureyş'e şunları söyledi:

"Ey ahali! Vallahi ben vaktiyle birçok kralın huzuruna sefir olarak çıktım. Kayser'in, Kisra'nın, Necaşi'nin huzuruna girdim. Vallahi hiçbir kralın tebaasının Muhammed'in ashabının Muhammed'e gösterdikleri saygı ve bağlılık derecesinde krallarına saygı gösterdiklerini görmedim. Muhammed'in ashabı onun tükrüğü³ ile bile teberrük ediyor. O bir şey emredince derhal o emri yapmak için koşuyorlar. O abdest aldığı zaman abdest suyunun artığını alabilmek için nerdeyse birbirini ezecekler, o konuşurken ona olan saygılarından dolayı seslerini kısıyor ve başlarını öne eğiyorlar".⁴

Hudeybiye Antlaşması'yla ilgili olarak Misver bin Mahreme (r.a)'ın rivayet ettiği uzun bir hadisten iktibas ettiğimiz bu sözler ashabın Rasulullah'a olan muhabbetinin derecesini ortaya koyduğu gibi, ashabın Peygamberimiz'in tükrüğü ve abdest suyu gibi şeylerle teberrük etmelerinin de öncelikle bu muhabbet ve saygıdan kaynaklandığını göstermektedir. Ashab-ı Kiram'ın Hz. Peygamber (s.a)'e olan bağlılığı ve muhabbeti gerçekten dillere destan olacak seviyede idi. Hz. Peygamber'le beraber olmak, onlar için tadına doyum olmayan bir mutluluktu. Hz. Peygamber'i eşlerinden, çocuklarından, annelerinden, babalarından ve herşeyden daha çok seviyorlardı. Resûlullah (s.a)'den bir süre uzak kalmak onlar için büyük bir ızdırap vesîlesiydi. Resûlullah (s.a)'ın onlardan birini selâmlaması, hatırını sorması, musahafa yapması ve kucaklaması onlar için büyük bir hadise idi. Onlar için unutulmayan ve çocuklarına hatta torunlarına anlattıkları hatıralar, Allah'ın Peygamberi ile birlikte yaşadıkları hatıralardı. Rasûlullah (s.a)'in onlara hafifçe dokunmuş olması bile onlar için büyük bir anlam ifade ediyordu.

Teberrükün bir tezahürü Peygamber (s.a)'in çocukların başlarını eliyle meshetmesi, Sahabe-i kirâmın da bundan hayır ve bereket ummaları ve beklemelelidir. Ashâb-ı Kiram da Resûl-i Ekrem Efendimizin mübarek elleriyle çocuklarının başlarını okşaması ve hayır duada bulunmasını, elde edilmiş büyük bir lütuf ve mazhariyet saymışlardır.

³ Bazı rivâyetlerde tükürük yerine balgam geçmektedir. Vücut, elbise eşya ve çevre temizliğine son derece önem veren Peygamberimizin, ashâbının bu tür davranışlarını tasvip edemeyeceği, kelimenin yanlışlıkla kullanıldığı görüşü bulunmaktadır. Bkz. Topaloğlu, Nuri, "Hz. Peygamber'in Zatı ve Eşyası ile Teberrük Meselesi", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, c. I, s. 1 (2003).

⁴ Buhârî, Şurût 15; Miras, Kâmil, *Tecrid Tercümesi*, VIII, 162.

Peygamberimiz, çocukların başlarını okşamayı şefkat ve merhametin tezahürü saymış ve teşvik etmiştir. O'nun teşviki daha çok yetim çocuklarıyla ilgilidir. Çünkü onlar şefkate daha çok muhtaçtır. Ancak bu bütün çocuklara böyle davranmamıza mani değildir. Bu bir merhamet tezahürüdür. Kalb inceliğinin işaretidir. Müslüman, ince ruhlu, merhametli insandır. Peygamberimiz kalbinin katılığından şikâyet eden adama "*Yetimin başını okşa, yoksulu doyur*"⁵ buyurmuştur. Demek ki katı kalplilikten kurtulmak da belirli bir eğitim sürecini ve belirli bir takım şeyleri yapmayı gerektirmektedir.

Hadis kaynaklarında "*çocukların başlarını meshetmek*" diye bir deyim bulunmaktadır. Bir eğitim metodu ve yaklaşım tarzı olarak bu eylemin bilinmesi ve uygulanmasının pek çok faydaları vardır. Rasûlullah (s.a) kimlerin başını meshetti? Başları meshedilen çocuklar bundan nasıl etkilendi? Bazı kaynaklarda geçtiği gibi Rasûlullah (s.a)'in elinin değdiği yerler hiç ağarmadı mı? Şimdi bu soruların cevabını bulmaya çalışalım.

İmam Buhârî (ö. 256/870) *el-Câmiu's-sahîh* adlı eserinin Deavât (Dualar) bölümünde bu konu ile ilgili olarak şu başlık altında bir bâb açmıştır: Bâbü'd-düâ li's-sıbyân bi'l-bereketi ve meshi ruûsihim. Bu ibareyi "*Çocuklara hayır duada bulunma ve başlarını mesh etme bâbı*" diye çevirebiliriz. İbarede "bereket" tabiri geçiyor. Türkçe'mizde "*Bereketle dua etmek*" ya da "Bereket duası yapmak" şeklinde bir kullanım yoktur. Ancak "Hayır duada bulunma" tabiri vardır. Bu yüzden biz aşağı yukarı aynı manayı ifade ettiği için tercümede bu ikinci tabiri kullanacağız. İmam Buhari burada birkaç hadis zikrediyor. Bu rivayetlerden Sâib b. Yezîd ve Abdullah b. Hişam'la ilgili olanlar gerçekten dikkat çekicidir. Resûlullah (s.a)'ın duası ve başını meshetmesi ile bereket bulan, hayatı değişen başka sahabîler de vardır. Ancak bununla ilgili rivayetler Buhârî'nin şartlarını taşımadığı için *el-Câmiu's-sahîh*'te yer almamıştır. Şimdi bu iki sahâbînin durumunu inceleyelim:

Sâib b. Yezîb (r.a) anlatıyor: Çocukluğumda teyzem beni Rasûlullah (s.a)'ın yanına götürdü.

- Ya Rasûlallah (s.a), benim şu kızkardeşimin oğlunun ayağında rahatsızlık var, dedi. Rasulullah (s.a) başımı eli ile meshetti ve bana hayır duada bulundu. Sonra abdest aldı. Ben O'nun abdest suyunu içtim. Sonra sırtının arka tarafında durdum da iki kürek kemiği arasında gerdek çadırının koca düğmeleri yada keklik yumurtası gibi olan "Peygamberlik Mührü"ne baktım.⁶ Buhârî hadisenin bu kadarını anlatmış. İmam Beyhakî (ö. 458/1066) Hazreti Sâib (r.a)'ın azatlı kölesi Atâ'nın bir sözünü naklediyor. Sâib'in azatlı kölesi Atâ'nın anlattığına göre Sâib yaşadığı zaman başının ön kısımları siyah, yanları, arkası ve sakalı beyazdı. Atâ bir gün efendisine "Ben kimsede senden daha hayret verici saç görmedim" deyince Sâib b. Yezîd:

⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 263, 387.

⁶ Buhârî, Deavât (80),30.

- Oğlum bu niçin böyle oldu biliyor musun? dedi ve saçının bu durumunun sebebini şöyle anlattı: Bir grup çocukla beraberdim. Rasûlullah (s.a) bize uğradı. Bana:

- Sen kimsin? dedi. Ben de:

- Nemir'in kardeşi Saib b. Yezîd'im, dedim. Başımı eliyle okşadı ve Allah Teâlâ seni mübarek kılsın, dedi. Başımda gördüğün kısım bu yüzden asla beyazlamaz.⁷

Buhârî'nin rivayetinde Sâib'i teyzesi getiriyor. Burada ise Rasûlullah (s.a) ile buluşmasının daha farklı bir ortamda gerçekleştiği belirtiliyor. Aynı zamanlarda gerçekleşmiş iki farklı olay olabilir. Birinci rivayetin daha sağlam olduğunu belirtmemiz lâzım. Hazreti Peygamber (s.a)'in çocukların başını meshettiği ve onlara hayır duada bulunduğu bilgisi sahih hadislerle dayanıyor. Ancak Rasûlullah (s.a)'in elinin değdiği yerin beyazlamaması bilgisi ise hasen ve zayıf hadislerle dayanıyor. Bu hasen ve zayıf hadislerin fazlalığı bunun olabileceğine dair bizde fikir uyandırıyor. Çünkü bu hasen ve zayıf hadislerin birbirini destekleyeceği hususu, hadisçiler tarafından tartışılmış ve genel anlamda kabul görmüştür.

Buhârî'nin rivayet ettiği bir hadise göre Mekke'nin fethi günü Zeyneb bint Huneyd (r.a) oğlu Abdullah b. Hişam'ı Hz. Peygamber'in yanına getiriyor ve:

- Ya Rasûlallah oğlumdan İslâm biatı al, diyor. Rasûlullah (s.a):

- "O daha küçüktür" buyuruyor. Başını sıvazlayıp hayır duada bulunuyor. Rasûlullah (s.a)'in Abdullah b. Hişam hakkında hayır duada bulunduğunu bilen dikkatli ve uyanık sahabilerden Abdullah b. Zübeyr ve Abdullah b. Ömer (r.a), Abdullah b. Hişam'ı ne zaman çarşı veya pazarda görse "Bizi kendine ortak et. Rasûlullah sana hayır duada bulundu" derlermiş. Abdullah da onlarla ortaklık edermiş. Bazen öyle kâr ederlermiş ki bir deve yükü sermayeye bir deve yükü kâr isabet ettiği olurmuş.⁸

Muhammed b. Enes ez-Zaferî (r.a) anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a) Medine'ye geldiği zaman ben sadece iki haftalık bebektim. Beni Rasûlullah'a götürmüşler başımı okşamış. 10 yaşına girdiğimde Rasûlullah (s.a) benimle veda haccını yaptı. Benim için hayır duada bulundu. Bebek iken götürüldüğümde "Benim ismimi koyun, künyemi koymayın" buyurmuş. (Bu yüzden ismim Muhammed konulmuş.) Muhammed b. Enes (r.a)'ın oğlu Yunus diyor ki: Babama uzun ömür verildi. Başında ve sakalında Hz. Peygamber (s.a)'in elinin değdiği yerler hariç bütün tüyleri beyazladı.⁹

Enes (r.a) anlatıyor: Ben Resûlullah'ın ellerinden daha yumuşak olan, ne bir atlasa ne de bir ipeğe dokundum. Resûlullah'ın kokusundan daha hoş bir râyiha koklamadım. Resûlullah'a tam on yıl hizmet ettim. Bana bir defa bile "öf!" demedi.

⁷ Beyhakî, *Delâli'n-Nübüvve*, VI, 209.

⁸ Buhârî, *Şerike* (47); *Deavât* (80), 30.

⁹ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, I, 16. ; Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 214.

Yaptığım bir şeyden dolayı "Niye böyle yaptın?", demediği gibi, yapmadığım bir şey sebebiyle "Şöyle yapsan olmaz mıydı?" da demedi.¹⁰

Hanzale b. Hanife. b. Huzeym (r.a)'ın dedesi Peygamberimize geldi ve: Ya Rasûlullah (s.a) benim çok sayıda oğlum ve torunum var. Bu çocuk çilerinde en küçüğü dedi. Resûl-i Ekrem besmele çekti ve "gel yavrucuğum" dedi. Elimden tuttu ve başımı meshetti. "Allah Teâlâ seni mübarek kılsın" dedi. Hanzale'ye vücudunda şişlik olan insanlar getirilir, o da "bismillah" diyerek şişlik olan yere elini sürerdi. Şişlik derhal kaybolurdu.¹¹ Bu zikrettiğimiz hadisin başka bir tarikinde farklı bir ayrıntı var: Hanzale'ye memesinde hastalık sonucu şişlik olan koyun ve develer getiriliyor. Hanzale eline tükürüyor. Tükürüğü ile o yeri meshederken şöyle diyor. "Bismillâhi alâ eseri yedi Rasûlillah"¹² Kendi eline Rasûlullah (s.a)'in eli dokunduğu için böyle söylüyor. "Eseri yedi Rasûlillah" "Rasûlullah (s.a)'in elinin izi" anlamına geliyor. Böylelikle Rasûlullah (s.a)'in elinin izi ile teberrükte bulunmuş oluyor.

Ebu Zeyd b. Ahtab (r.a) anlatıyor: "Rasulullah (s.a) eliyle yüzümü okşadı ve bana dua etti".¹³

Cabir b. Semüre (r.a) anlatıyor: "Ben Resulullah (s.a)'le birlikte ilk namazımı kılmıştım. Resulullah (s.a), namazdan sonra ailesinin yanına gittiler. Ben de onunla beraber çıktım. O'nu bir kısım çocuklar karşıladı. Derken onların yanaklarını bir bir okşamaya başladı. Benim de yanağımı okşadı. Elinden bir serinlik ve hoş bir koku hissettim. Elini sanki attar (itriyatçı) havanından çıkarmış gibiydi".¹⁴

Rasûlullah (s.a)'in Mekke'nin fethinden önce yolda müslüman olan Ebû Süfyan'ın başının ön kısmını meshederek dua ettiği, Rasûlullah (s.a)'in elinin değdiği yer siyah kalırken, diğer yerlerin beyazladığı da rivayet ediliyor.¹⁵

Amr b. Sa'lebe (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a) ile Seyâle mevkiinde karşılaştım. Müslüman oldum. Yüzümü okşadı. Ravinin anlattığına göre Amr b. Sa'lebe yüz sene yaşadı. Yüzünde ve başında Rasûlullah (s.a)'in meshettiği yerlerde bir kıl bile beyazlamadı.¹⁶ İbn Hacer isnadında bilinmeyen bir kişi olduğu için bu rivayeti zayıf sayıyor.¹⁷

Bu konu ile ilgili bir rivayet de Tirmizî'nin es- Sünen adlı eserinde geçiyor. Hz. Peygamber (s.a) Ebû Zeyd el-Ensârî (r.a)'e "Yaklaş" diyor. Eliyle başını ve sakalını meshediyor. "Allahım bunu güzelleştir ve güzelliğini daim eyle diye dua ediyor. Hadisin ravisi Ebû Zeyd yüz küsür yıl yaşadığı halde sakalında birkaç kılın dışında aklık olmadığını, Ebû Zeyd'in geniş yüzlü olduğu ve ölünceye kadar yüzünde bir kırışıklık olmadığını belirtiyor. Beyhakî'nin isnadı sahih dediği bu ikinci rivayeti¹⁸

¹⁰Buhârî, Savm 53; Menâkıb 23; Müslim, Fedâil 82.

¹¹Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, I, 37; Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 214-215.

¹²Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, I, I, 16; Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 214.

¹³Tirmizî, Menâkıb 10.

¹⁴Müslim, Fedâil 81.

¹⁵Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*, IV, II, 4; Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 215.

¹⁶Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI, 216.

¹⁷İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 527.

¹⁸Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 216.

Tirmizi "hasen" olarak nitelendiriyor.¹⁹ Bu rivayetin Müsned'de yer alan vechinde farklı ayrıntılar var. Ebû Zeyd el-Ensârî (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a) su istemişti. Kendisine bir kap su getirdim. Ancak suyun içine bir kıl düşmüş olduğunu fark ettim. Kılı alarak kabı Rasûlullah (s.a)'e verdim. Rasûlullah (s.a) benim için "Allah'ım bunu güzel eyle" diye dua etti. Ravinin beyanına göre Ebû Zeyd 90 küsür yıl yaşadı. Saçında ve sakalında beyaz bir kıl yoktu.²⁰

Hazreti Âişe (r.a) Validemiz "Peygamber (s.a)'e çocuklar getirilir. O da onlar için dua ederdi" diyor.²¹ Bilhassa Mekke'nin fethinden sonra Efendimiz'e pek çok çocuk getirilmiş. Bunlar arasında vaktiyle müslümanlara çok büyük kötülükler etmiş ve Bedir gazvesi sonrasında bunun bedelini canıyla ödemiş olan Ukbe b. Muayt'ın oğlu Velid'in de olduğunu Beyhakî'nin bir rivayetinden anlıyoruz.

Velid b. Ukbe b. Muayb anlatıyor: Rasûlullah (s.a) Mekke'yi fethettiği zaman Mekke ahalisi çocuklarını O'na getiriyorlardı. Rasûlullah (s.a)'de onların başlarını okşuyor ve hayır duada bulunuyordu. Annem beni de götürmüştü. Ancak annem başıma, içinde za'feran²² karışımı bulunan değişik bir koku sürmüştü. Rasûlullah (s.a) bana dokunmadı ve başımı okşamadı. O'nu başıma dokunmaktan alıkoyan şey annemin sürdüğü o koku idi.²³ Velid'e Rasûlullah (s.a)'ın dokunması her nasılsa kismet olmamıştır. Bunun sebebi başındaki Rasûlullaha hoş gelmeyen koku olabilir. Başka sebep de olabilir. Ancak Velid'in Rasûlullah (s.a)'ın dua ve bereketinden mahrum olduğu kesindir. Hazreti Osman (r.a) zamanında yaptığı kısa süreli Kûfe valiliğini pek de övünülecek biçimde tamamlayamıyor. Sabah namazını sarhoşken kıldığı ve farzını 4 rekât olarak kıldığı için görevinden azlediliyor. Yaptığı hareketin cezası da ayrıca veriliyor.²⁴

Yukarıdaki rivayetleri değerlendirecek olursak şu tespitlerde bulunmamız yerinde olur:

Çocukların başını okşamak ve onlara dua etme sünnette var olan bir uygulamadır.

Rasûlullah (s.a)'in büyük insanların başını meshettiği de olmuştur. Mübarek eli ile meshederek hastalıkları tedavi ettiği de olmuştur.

Rasûlullah (s.a)'in duasını alan kişilerin her bakımdan bereketli, sağlıklı ve hayırlı bir ömür sürdükleri sahih hadislerle bilinen bir hakikattir.

Rasûlullah (s.a)'in duasını alan çocuklar bunu hiç bir zaman unutmamış, bu hadiseyi çocuklarına anlattıkları bir hatıra olarak daima canlı tutmuşlardır.

Hazreti Peygamber (s.a)'in sünnetini hayatında tam olarak yaşamaya çalışan âlim ve fâzıl kişilere çocuklarımızı götürüp dua istemenin bir sakıncası yoktur. Bi-

¹⁹ Tirmizî, *es-Sünen*, (I-V)- 1356/1937, V, 594.

²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 340.

²¹ Buhârî, *Deavât* (80), 30.

²² Güzel kokulu meşhur bir çiçek.

²³ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, VI, 398.

²⁴ Beyhakî, *a.g.e.*, VI, 398-400.

lakis bu kişilerin yaptıkları dua, o çocuklar hakkında hayır ve berekete vesile olabilir.

Resûlullah (s.a)'in elinin değdiği saç ve sakalın beyazlamaması ile ilgili rivayetler sahih hadis olarak nitelenebilecek seviyede olmamakla birlikte, birbirini desteklemektedir. Sahâbe-i Kiram'ın Rasûlullah'a olan bağlılığının ne boyutlarda olduğunu anlamak gerekir. Önemli olan Rasulullah'a (s.a) aynı bağlılığı bizim de gösterebilmemizdir. Hayır ve bereketin sırrı bu sevgi ve bağlılıkta olsa gerektir.

Buraya kadar anlattıklarımızla teberrükü, ashabin Rasulullah (s.a)'a olan aşk ve muhabbetine dayandırmış bulunuyoruz. Konunun iyi anlaşılması için bu irtibatın kurulması gerektiğini düşünüyoruz. Teberrük öncelikle Peygamber'e olan muhabbetin bir eseridir. Sahabe bu muhabbetini ve teberrükünü gizlememiş, izhar etmiştir.

Temel hadis kaynaklarımızda teberrük konusu ele alınmış ve bu konuda birçok hadis zikredilmiştir. İmam Buhârî (ö.256/870), *es-Sahih*'inin "*Kitabü fardî'l-humus*" bölümünün 5. babında bu konuya yer vermiştir. "*bâbü mâ zükira min der'î'n-nebiyyi (s.a) ve asâhü ve seyfihi ve kadehihi ve hâtemihi.*" diye başlayan uzun bir ismi vardır. "Hz. Peygamber (s.a)'in miras olarak kullandığı yüzüğü ile; saçı, papucu ve su kabı gibi Ashabının ve başkalarının teberrük ettikleri şeyler hakkında zikredilenler babı" diye çevirebileceğimiz bu bapta daha çok Rasulullah (s.a)'in şahsî bazı eşyalarını ashabin vefatından sonra teberrük etmesi ile ilgili örnekler mevcuttur. Bu örneklerle ileride temas edeceğiz. Burada tesbit etmek istediğimiz husus İmam Buhârî'nin teberrük konusunu, bir bab çerçevesinde dahi olsa ele alması ve *es-Sahih*'inde yer vermesidir. Bilindiği gibi İmam Buhârî bir konuda bab açtı ise en azından öyle bir mesele var demektir. İmam Buhârî açtığı babda hem meseleyi ortaya koyar, hem de kendi görüşünü tasrih eder. Teberrük konusunda açtığı babda kendi görüşünü açıkça belirtmemiş olsa bile Sahabeden örnekler vermiş olması, bu konuya sıcak baktığını göstermektedir.

İmam Müslim (ö.261/875)'de teberrük konusunu *es-Sahih*'inin *Kitabü'l-fedail*'inde değerlendirmiştir. İmam Müslim'in *el-Camiu's-sahih*'inde *Kitabü'l-fedâil*'in 19. babı "*Bâbü kurbi'n-nebiyyi aleyhi's-selâmi mine'n-nâsi ve teberrukihim bih*"tir. "Peygamber aleyhisselâm'ın insanlara yaklaşması ve insanların da ona teberrük etmeleri babı" diye tercüme edebileceğimiz bu bapta ashabin, sağlığında Rasulullah'ı teberrük etmeleri ile ilgili üç hadise yer verilmiştir. Yine aynı kitabın 22. babı ise "*Bâbü tâbi arakî'n-nebiyyi sallallahü aleyhi ve selleme ve't-teberruki bihim*" adını taşımaktadır. "Hz. Peygamber (s.a)'in terinin temizliği ve onunla teberrük babı" diye çevirebileceğimiz bapta bir hadis bulunmaktadır.

İmam Buhârî ve İmam Müslim'in *Sahih*'lerinin dışında ale'l-ebvâb tasnif edilen hadis musannefatı içerisinde teberrük konusuna müstakil bir babın tahsis edildiğini göremiyoruz. Ancak bu hadis musannefatı içerisinde teberrükle ilgili pek çok hadisi değişik bölümlerde serpiştirilmiş vaziyette bulunduğunu belirtmemiz gerekir.

Ashab-ı Kiram'ın Rasûlullah (s.a)'ın bizzat kendisini ve ona ait bazı eşyaları teberrük etmesi ile ilgili gelen haberlerin değerlendirilmesini yapmadan önce bu

hususdaki rivâyetleri iki başlık altında ele almanın daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

1. Hz. Peygamber (s.a)'in sağlığında Ashabının teberrükleri.

2. Hz. Peygamber (s.a)'in vefatından sonra Ashabının teberrükleri.

Hz. Peygamber (s.a)'in sağlığında Ashabının teberrükleri hususunda öncelikle Enes (r.a)'in rivâyet ettiği üç hadisi zikretmek istiyoruz. Bunların birincisi Rasûlullah (s.a)'in elinin değdiği su ile teberrük, ikincisi tıraş olurken kesilen saçları ile teberrük, üçüncüsü de teri ile teberrük konusundadır. Şimdi bu rivâyetleri sırasıyla görelim:

1. Enes (r.a) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a) sabah namazını kılınca, Medine'nin hizmetçileri elinde su bulunan kaplar olduğu halde kendisine gelirlerdi. Efendimiz de bütün kaplara elini batırırdı. Bazen sabahları hava soğuk olurdu, ancak yine de elini suya batırırdı".²⁵

2. Yine Enes (r.a) anlatıyor: "Rasûlullah (s.a)'i berber tıraş ederken gördüm. Ashâbı etrafını çevirmişti. Tek kılının dahi yere düşmesini istemiyorlar, birinin eline düşün istiyorlardı".²⁶

3. Yine Enes (r.a) anlatıyor: "(Annem) Ümmü Süleym, Rasûlullah (s.a) için yere bir post serer, O'da üzerinde kaylûle uykusuna yatar. Uyandığı zaman annem onun terini ve kıllarını toplardı. Bunları bir şişede toplar, sonra onu sürünme maddesine katardı".²⁷

Enes (r.a)'ın rivayet ettiği bu hadisler ashab-ı kiramın sağlığında Rasûlullah'a ait saç, ter gibi şeyleri saklamaya başladıklarını ve Rasûlullah'ın buna itiraz etmediğini ve onayladığını açıkça ortaya koymaktadır. Bugün birçok camide Ramazan ayında ya da mübarek gecelerde sakal-ı şerif ziyaretleri yapılmaktadır. Halkın ziyaretine açılan bu nesnelerin Rasûlullah'a ait olup olmadığı hususu, ayrı bir araştırma konusudur. Ancak yukarıdaki hadislerden anladığımız odur ki, Rasûlullah (s.a)'in sakal-ı şerifi ile teberrük işi zamân-ı saâdette başlamıştır. Yukarıdaki hadisleri rivâyet eden Enes (r.a) Hz. Peygamber'e on yıl hizmet etmiş ve onunla çok kez bir arada bulunmuş bir sahabidir. Enes (r.a)'ın Rasûlullah (s.a)'in hayatı ile ilgili bu gibi ince ayrıntıları ortaya koyması ve açıklaması pek tabiidir. Bu hadislerden, Resûlullah'a ait bir şeyi saklayıp elinde tutmanın ve bu suretle Allah'tan bereket ummanın, sahabenin yaygın olarak yaptığı bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

Sahabenin hastalık zamanında da Allah'tan şifa ummak kastı ile Rasûlullah (s.a)'i teberrük ettiğini görüyoruz. Bu konuda Âişe (r.a)'ın rivâyet ettiği hadis bize ışık tutmaktadır. Âişe (r.a) validemiz anlatıyor:

²⁵ Müslim, Fedâil 74.

²⁶ Müslim, Fedâil 75.

²⁷ Buhârî, İstizân 41; Müslim, Fedâil 84; Nesâî, Zînet 119.

"Rasûlullah (s.a) rahatsızlandığı zaman kendine muavvizâtı (Felak ve Nas Sureleri'ni) okur ve üflerdi. Hastalığı şiddetlendiği zaman ben okur ve bereketini umarak elini vücuduna sürerdim".²⁸

Abdullah b. Atîk isimli bir sahabinin bir kaleden kaçıışı esnasında ayağı kırılıyor. Kırılan ayağını sarığı ile sarıyor. Rasûlullah'a (s.a) gelip durumu anlattığı zaman Efendimiz "*Uzat ayağımı*" buyuruyor. Abdullah ayağını uzatıyor. Rasûlullah (s.a) eliyle meshediyor. Abdullah b. Atîk "Sanki daha önce hiç bir şikâyetim olmamış gibi ayağım iyileşti" diyor.²⁹

Rasûlullah (s.a)'in sağlığında ahabın teberrüklerine ilişkin Talk b. Ali (r.a)'ın rivâyet ettiği hadis, konuyu daha da vuzuha kavuşturacak ipuçlarıyla doludur. Bu hadis teberrûke ictimaî bir boyut da getirmektedir. Çünkü hadis, bir mescid inşasından evvel, inşaatın yapılacağı arsaya Rasûlullah (s.a)'in abdest suyunun artığının serpilmesinden söz ediyor. Burada teberrük ferdî bir uygulama olmaktan çıkıyor. Hadis, Müslümanların menfaati ve maslahatı için kurulacak her hangi bir hayır müessesesinin açılışında da Rasûlullah (s.a)'a ait bir şey ile teberrûkte bulunulabileceğini ifade etmektedir.

Talk b. Ali (r.a) anlatıyor: Rasûlullah (s.a)'e gelmek üzere heyet olarak yola çıktık. Gelince biat ettik ve arkasında namaz kıldık. Kendisine beldemizde bir Hıristiyan mebedinin bulunduğunu haber verdik. Abdest suyunun fazlasından bize hibe bulunmasını istedik. Su getirtip abdest aldı, mazmaza yaptı. Sonra bunu bir kaba bizim için döktü. Dedi ki:

"Haydi gidin! Memleketinize varınca o eski mabedinizi yıkın. Bu suyun onun bulunduğu yere serpiştirin, orasını mescid yapın". Biz dedik ki:

"Yerimiz uzak, hararet şiddetlidir. Bu su (buharlaşıp) kurur." Bunun üzerine:

"Ona bir müd su ilâve edin. O (abdest artığı), öbürünün (ilâve edilen suyun) güzelliğini de artırır." buyurdular. Oradan ayrılıp memleketimize geldik. Mabedimizi yıktık. Sonra yerine o suyu serpiştirdik. Orayı kendimize mescid yaptık. İçerisinde ezan okuduk. O mabedin rahibi Tay kabilesinden bir adamdı. Ezanı işitince "Bu hak bir davettir," dedi. Sonra dağın sırtındaki sel yataklarının birine yöneldi. Bir daha onu görmedik."³⁰

Bu hadisi dikkatli bir şekilde mütalaa edersek, teberrûkle ilgili önemli birçok tesbitte bulunma imkânımız olacaktır. Öncelikle teberrûkün bir-iki sahabinin yaptığı mahdut bir uygulama değil, yaygın bir uygulama olduğunu belirtmek gerekir. Yeni Müslüman olmuş ve yeni biat etmiş bir kabile bile teberrûkün ne demek olduğunu biliyor. Rasulullah (s.a)'dan abdest suyunun artığını istiyor. Rasûlullah (s.a)de bu isteklerine derhal muvafakat ediyor.

²⁸ Buhârî, Fedailu'l-Kur'an 14; Meğâzi 83; Müslim, Selâm 10,51; Ebû Dâvud, Tıb 19; İbn Mâce, Tıb 38.

²⁹ Buhârî, Meğâzi (54), 16; Cihad (56), 155.

³⁰ Nesâî, Mesâcid 11.

Hadisten çıkarabileceğimiz bir başka husus da Peygamber (s.a)'in bir Hıristiyan mabedini mescide çevirmek yerine, tamamen yıktırıp yerine mescid inşasını emretmesidir. Yapılacak yeni mescidin arsasına Rasûlullah'ın abdest suyu artığının serpilmesinin emredilmesi de manidardır. Her yeni başlanan işte ve her yeni kurulan müessesede bereketi aramak gerekir. Rasûlullah'ın abdest suyunun artığını bugün için bulma imkânına sahip değiliz. Ancak bu durum bereketi aramamıza engel değildir. Açtığımız müesseseyi dua ve salevâtlarla açarak da bereketi arayabiliriz. Teberrükün dua ile de yapılabileceği pek çok hadisten anlaşılmaktadır. Teberrük Allah'ın sevdiği ve hoşnud olduğu şeylerle hayır ve bereketi aramaktır. Nitekim Hz. Peygamber (s.a) bir hadis-i şeriflerinde dua ile bereket talebini tavsiye buyurmaktadır. Zeyd b. Eslem (r.a)'ın rivâyetine göre Rasûlullah (s.a) şöyle buyurdu: "Biriniz bir kadınla evlenir veya bir hizmetçi (köle) satın alırsa, perçeminden tutup ona bereketle dua etsin. Bir deve satın alınca hörgücünün tepesinden tutup Allah'a istiâzede bulunsun".³¹ Allah'ın en sevgili kulu Rasûlullah (s.a) hayatta olduğu için Sahabe, o ve ona ait olan şeylerle bereketi aramıştı. Biz de Cenab-ı Hakk'ın hoşuna gidecek dua ve salevât-ı şerîfelerle bereketi arayabiliriz. Teberrüğe geniş çerçeveden bakarsak Hz. Peygamber (s.a)'e salevât-ı şerîfe getirmeyi de teberrükten saymamız gerekir. Rasûlullah (s.a), salevâtla başlayan ve salevâtla biten duaların makbul olacağına bir hadis-i şerîflerinde işaret buyurmuşlardır.³² Salevât-ı şerîfe getirmenin de berekete vesîle olacağı muakkaktır. Resul-i ekrem (s.a) aramızda bulunmasa da dilimiz döndüğü ve ona salevât-ı şerîfe getirmemizin bereket-i ilâhiyeye vesile olacağını ümit ediyoruz.

Vefatından sonra Rasûlullah (s.a)'i teberrük etmeleri ile ilgili haberler de pek çoktur. Bunlardan bir kaçını burada zikretmek istiyoruz. Bunlardan öncelikle Enes b. Mâlik (r.a)'ın Rasûlullah (s.a)'ın su bardağı ve pabucu (na'l) ile ilgili olarak rivâyet ettiği iki hadisi kaydedeceğiz:

"Enes b. Mâlik (r.a)'den rivâyet olunduğuna göre Peygamber (s.a)'in su bardağı kırılmıştı. Cenab-ı Peygamber kırılmış bulunan yere gümüşten bir bağ (kenet) yaptırmıştı."

Bu hadisi rivâyet eden ravi Âsım b. Ahvel (ö.40) "Ben bu su bardağını gördüm ve teberrüken içine su koyup içtim." demiştir.³³

Tabiînden Haccac b. Hassan el-Kaysî (ö.?)³⁴ anlatıyor:

"Bir defasında biz Enes b. Mâlik (r.a)'ın yanında idik. Bir kap istedi, getirilen bu kabın üstünde üç demir kenet vardı. Halkası da demirdendi. Enes bu kabı siyah bir kılıf içinden çıkardı. Enes (r.a)'ın emriyle içine su konarak bize getirdiler. Biz de o suyu hem içtik hem de teberrüken başımıza, yüzümüze döktük ve Hz. Peygamber (s.a)'e salevât-ı şerîfe getirdik".³⁵

³¹ Mâlik, Nikâh 52.

³² Nesâî, Sehv 48.

³³ Buhârî, Humus 5.

³⁴ İbn Hacer, *Takrîbü't-Tehzîb*, s. 152.

³⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III, 186.

"Yine Enes (r.a.)'den rivâyet olunduğuna göre Hz. Peygamber (s.a.)'in vefatından sonra Enes, tüyü dökülmüş meşinden, tasmalı bir çift ayakkabı çıkarıp sahabeğe gösterdi ve "Bunlar Hz. Peygamber (s.a.)'in pabuçlarıdır" diye haber verdi".³⁶

Bu rivâyetlerden Enes (r.a.)'ın Rasûlullah (s.a.)'e ait eşyalara ve ona ait hatıralara ne kadar çok önem verdiğini, onlardan eline geçenleri gözü gibi sakladığını ve onlarla teberrükte bulunduğunu anlıyoruz.

Hız. Âişe (r.a.) validemizin rivâyet ettiği bir hadisten de, kendisinin Rasûlullah'a ait bir elbiseyi sakladığını öğreniyoruz. Rivâyet olunduğuna göre Hız. Âişe (r.a.) keçelenmiş bir kaftan çıkararak "Rasûlullah (s.a.)'in ruhu bu kaftanın içinde kabzedilmiştir" demiştir.³⁷

Sahabe-i kiram her durumda teberrükten istifade etmeye çalışmıştır. Savaşta bile teberrükten uzak durmamışlardır. Buna en güzel örnek Halid b. Velid (r.a.)'ın Peygamberimiz'in mübarek saçlarından aldığı bir kaç kılı sarığında saklamasıdır. Rivâyet olunduğuna göre Halid b. Velid (r.a.) Yermuk Savaşı'nda sarığını kaybetti. Askerlerine "onu arayın" diye emretti. Aradılar, bulamadılar. Aramaları için tekrar emredince bu sefer buldular. Baktılar ki eski bir sarık imiş. Bunun üzerine Halid şunları söyledi: "Rasûlullah (s.a.) saçını kesmişti. Ashab saçlarını aldılar, ben de perçeminden bir-kaç kıl aldım, bu sarığın içine koydum. Bunu yanıma alarak girdiğim bütün savaşları kazandım".³⁸

Teberrükle ilgili buraya kadar anlattıklarımızdan şu sonuçları çıkarmamız mümkündür. Teberrük Hız. Peygamber (s.a.) zamanından beri uygulana gelen ve Peygamber sevgisinden neş'et eden iyimserlik ve bereket umma hâlidir. Sahabe-i Kiram, yaşadığı sürece Hız. Peygamber (s.a.)'e; öldükten sonra da bıraktığı hâtıralara büyük bir ihtimam ve alâka göstermiştir. Zamanımızda teberrük, sakal-ı şerif ve hırka-ı şerif ziyaretleri şeklinde yapılmakta, teberrükten daha ziyade bunlar anlaşılmaktadır. Hâlbuki teberrük çok daha geniş kapsamlı bir kavramdır. Teberrük Allah'ın hoşnud olacağı şeylere tevessül ederek, O'nun bize ikram edeceği ilahî hayır ve bereketi aramaktır. Allah'ın hoşnud olacağı başka şeylerle de bereket aranabilir, istenebilir. Bu hususta Hız. Peygamber (s.a.)'in tavsiye ettiği şeyler arasında dua ve salevât-ı şerife de gelmektedir.

Her hadis-i şerif Rasûlullah'ın bir sözünü, filini ya da tutumunu aksettirdiği için Allah Rasûlü'nden bir hatıra olarak değerlendirilmiştir. Kaynaklarımızda yeralan binlerce hadis, Ashab-ı kiramın Rasûlullah'la birlikte oldukları anları zihinlerinde muhafaza ve sonraki nesillere aktarmada ne kadar büyük bir çaba içinde olduklarının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Övgüyle yâd edilmesi gereken bu çaba da Ashabın Rasûlullah'a olan bağlılıklarının ne boyutta olduğunu ortaya koymaktadır. Allah Resûlü'nün ağzından dökülen mübarek sözleri muhafaza ve nakil hususunda Sahabenin sarfettiği çabayı da teberrük amacının ve teberrük çerçeve-

³⁶ Buhârî, Humus 5.

³⁷ Buhârî, Humus 5.

³⁸ Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid*, IX, 349.

sinin dışında görmek doğru olmaz. Çünkü Rasulullah her şeyiyle mübarek kılınmış bir insandı. Onun kendisi de mübarekti, konuştuğu sözler de mübarekti, yaşadığı belde de mübarekti. Bu açıdan bakıldığında onun hadislerini nakilde de bir bereketin hâsıl olacağı ve onun hadislerini rivâyet etmenin de, bir nevi teberrük olduğu gün gibi aşikârdır.

Ashab-ı Kiram'ın yaptığı bu gibi teberrükleri değerlendirirken dikkat etmemiz gereken nokta, bereketin Allah'tan beklenmiş olmasıdır. Bereketi getirecek olan Rasûlullah'ın bizzat kendisi değildir. Rivâyetlerde Ashabın bu şekilde anladığını ortaya koyan bir işaret de bulunmamaktadır. Esas itibarıyla bu şekilde anlamak ve inanmak insanı şirke düşürecek tehlikede bir davranıştır. Ancak Allah'ın sevdiği ve seçtiği bir kul olan Hz. Peygamber (s.a)'e ait bir şeyi vesîle edinerek Allah'tan bereket istenilebileceğinin işaretleri bu zikrettiğimiz hadislerde açıkça görülmektedir.

Kaynakça

- Âsım Efendi, *Kâmûs Tercümesi*, (I-IV), İstanbul 1305 .
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-sahîh*, (I-VIII), İstanbul 1315.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd, *Tâcü'l-Lüğa ve Sîhâhu'l-Arabiyye*, Kahire 1376-77/1956-57.
- Ebû Davûd, Süleyman b. Es'as es-Sicistânî, *es-Sünen*, (I-IV) Mısır 1369-1370.
- Heysemî, Nûruddîn Ali b. Ebî Bekir, *Mecmeu'z-zevâid ve menbeu'l-fevâid*, (I-X), Beyrut 1967.
- İbn Hacer, Şehâbeddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Takrîbü't-Tehzîb*, Halep 1411/1991.
- , *el-İsâbe fi temyîzi's-Sahâbe*, (I-IV), Kâhire 1392/ 1972.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen*, (I-II), Kahire 1373/1953.
- Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, (I-II)Kahire 1384.
- Miras, Kâmil (A. Naîm), *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, Ankara 1984.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Camiu's-Sahîh* (I-V), Mısır 1374/1995.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman b. Şuayb, *Sünenü'n-Nesâî bi Şerhi's-Suyûtî*, (I-VIII), Mısır 1383/1964.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *es-Sünen*, (I-V), Beyrut 1998.
- Topaloğlu, Nuri, "Hz. Peygamber'in Zatı ve Eşyası ile Teberrük Meselesi", *Hadis Tetkikleri Dergisi*, C. 1, S. 1 (2003).